

Martinek, Libor

Nové perspektivy výzkumu života a díla Gustawa Morcinka

Slavica litteraria. 2022, vol. 25, iss. 2, pp. 111-129

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2022-2-8>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.77309>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20230122

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Nové perspektivy výzkumu života a díla Gustawa Morcinka

Libor Martinek (Opava – Wrocław)

Abstrakt

Studie mapuje dosavadní kritickou recepci díla Gustawa Morcinka (1891–1963), jehož literární tvorba se nesla v duchu žánru populární literatury, témata čerpal z hornického prostředí, které sám poznal, ale také z regionu (navazoval často na hornický a beskydský folklor). Je známý rovněž jako spisovatel pro děti a mládež. V padesátých letech minulého století akcentoval ve své prozaické tvorbě socialistický realismus. Literární tvorba Gustawa Morcinka i jeho pohnutý život se velmi často staly předmětem pozornosti literární kritiky, avšak zejména původem slezské. V Katovicích vznikla dokonce takzvaná lokální interpretační „morcinkologická“ škola. Autor studie odpovídá na otázku položenou zakladatelkou této „morcinkologické“ literárněkritické školy prof. Krystynou Heskou-Kwaśniewicz, zdali se po letech zkoumání osobnosti a díla tohoto rodáka z Karviné a spisovatele ze Skočova dá ještě něco dalšího a relevantního vyzkoumat.

Klíčová slova

Gustaw Morcinek; literární recepce; literární kritika; perspektivy výzkumu; polská literatura; populární literatura; socialistický realismus; komparatistika; areálová studia

Abstract

New Perspectives on Research into the Life and Work of Gustav Morcinek

The study concerns the mapping of a critical reception of the work of Gustav Morcinek (1891–1963). His literary work was in the spirit of the genre of popular literature, he drew on the themes from the mining environment, which he knew, but also from the region (he often followed the mining and Beskids folklore). He is also known as a writer for children and young people. In the 1950s, he emphasized socialist realism in his prose work. Gustav Morcinek's literary work and his turbulent life very often became the subject of literary criticism, but especially of Silesian origin. A so-called local „Morcinek-ology“ school of interpretation has even been established in Katowice. The author of the study answers the question posed by the founder of this „Morcinek-ological“ literary-critical school prof. Krystyna Heska-Kwaśniewicz, whether after years of researching the personality and work of this native from Karviná and the writer from Skočov, he can examine something else and relevant.

Key words

Gustaw Morcinek; literary reception; literary criticism; research perspectives; Polish literature; popular literature; socialist realism; comparative studies; area studies

Gustaw Morcinek, o němž autor tohoto článku v současné době píše autorskou monografii,¹ se narodil podle celé řady slovníkových údajů jako Augustyn Morcinek 24. 8. 1891 v Karvině² (ortografie záznamu na rodném listu je zcela přesně: Augustín³), kde po absolvování základní školy zprvu pracoval jako horník na šachtě,⁴ v jeho 19 letech udělali horníci sbírku a Morcinek začal studovat učitelský seminář pro učitele základních škol v Bělé (Biała), který ukončil v roce 1914. Ve stejném roce narukoval do rakousko-uherské armády, byl raněn, léčil se ve Vídni. Krátce po první světové válce sloužil i v polské armádě, v níž dosáhl hodnosti poručíka. Později působil v polském plebiscitním komisariátu v Těšíně a v Katovicích. V roce 1920 bylo Těšínské Slezsko rozděleno mezi Polsko a Československo, přičemž jeho rodná Karviná zůstala v Československu. Jako polský aktivista se Morcinek rozhodl zůstat v Polsku. Několik let po první světové válce se trvale usadil v městě Skočov (Skoczów), kde působil jako učitel a spisovatel.

Tento polsky píšící prozaik, publicista, neúnavný propagátor života a kultury v regionech Těšínského a Horního Slezska často bývá označován za spisovatele, který uvedl typicky slezskou jak sociální problematiku, tak kulturní a literární tematiku do polské literatury. Šlo o osobu s dramatickým osudem. Morcinkovy neochvějné životní a ideové postoje například vedly také k tomu, že byl za války internován v koncentračních táborech. Po osvobození Dachau žil několik měsíců na Západě (Francie, Itálie, Belgie), odkud se na podzim roku 1946 vrátil do Polska, kde opět žil v městě Skočov. Zemřel 20. 12. 1963 v nemocnici v Krakově, pochován je v polském Těšíně (Cieszyn).

V našem příspěvku věnovaném této pozoruhodné osobě, jež dnes obrůstá legendou, a jejímu dílu, které bylo a je mnohdy mytizováno, se snažíme Morcinkův literární odkaz vřadit do dosavadních recepčních souvislostí. Opíráme se přitom nejen o dosud zveřejněné články a studie, ale také o četné prameny, které se pro další badatelské generace dochovaly v autorově literární pozůstalosti zejména v Muzeu Gustawa Morcinka ve Skočově (Muzeum im. Gustawa Morcinka w Skoczowie), která ovšem stále není z různých důvodů kompletní. Jdeme tedy zásadně *ad fontes*, což umožňuje, abychom se mj. vyhnuli četným omylům či zkreslením Morcinkova života v dřívější i současné recepci

- 1 Monografie vyjde v roce 2022 v zavedeném vratslavském knižním nakladatelství ATUT s podporou Ústavu slavistiky (Instytutu Filologii Słowiańskiej) Vratslavské univerzity stejně jako naše předchozí autorské monografie o Pawłu Kubiszovi (2020), Wilhelmu Przczekovi (2018) a Óndrovi Łysohorským (2016). Zmíněné monografie se dočkaly rovněž recenziho ohlasu také v brněnském odborném slavistickém tisku. Viz POSPÍŠIL, Ivo: *Dvě knihy Libora Martinka*. (L. Martinek: Henryk Jasiczek; týž: Laško-evropský básník Óndra Łysohorsky.) *Slavica Litteraria* 20, 2017, č. 1, s. 113–115. Týž: *Komplexní monografie*. (L. Martinek: Wilhelm Przczek.) *Slavica Litteraria* 23, 2020, č. 1, s. 122–123. Týž: *Libor Martinek: Henryk Jasiczek. Monografie*. *Proudy. Středoevropský časopis pro literární vědu a literaturu* 7, 2017, č. 1. [http://www.phil.muni.cz/journal/proudy/filologie/recenze/2017/1/pospisil_inspirujici_monografie.php#articleBegin/]
- 2 Srov. mj. ŠTĚPÁN, Ludvík: *Morcinek Gustaw*. In: ŠTĚPÁN, Ludvík et al.: *Slovník polských spisovatelů*. Praha: Libri, 2000, s. 336–337.
- 3 Materiály k rodokmenu Gustawa Morcinka (matriční zápisy) jsou uloženy v Zemském archivu v Opavě. ZA Opava: F IV 17, O, s. 6/193, 78/229. F IV 14, N, s. 100/226, 96/224. KA II 27, Z, s. 128/66. KA II 24, N, s. 66/39.
- 4 Více o Morcinkově dětství a mládí viz ZAHRADNIK, Stanisław: *Ziemia rodzinna Gustawa Morcinka*. *Poglądy* 11, 1973, č. 24, s. 4–6. Týž: *Pod Czantorią – gawędy o ziemi rodzinnej*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk“, 1984, s. 153–165.

a mnohdy frázovitým interpretacím jeho díla, které se stereotypně opakují při různých výročí narození nebo úmrtí spisovatele.

V rámci české literární vědy, ale i české polonistiky, se Morcinkem málokdo podrobněji zabýval.⁵ Určité kontakty udržoval Morcinek po válce se spisovatelem, překladatelem a literárním historikem Milanem Rusinským, jenž v letech 1954–1960 působil jako tajemník ostravské pobočky Svazu československých spisovatelů a také Morcinkovo dílo podle svých možností propagoval v ostravském rozhlasu a krajském tisku.⁶ Morcinek se nicméně nedočkal překladu žádného svého románu do češtiny a jeho román *Czarna Julka* (Warszawa, 1959), vycházející z autorových zážitků z dětství v Karviné, vyšel jedině ve slovenském překladu jako *Čierna Julka* v bratislavském nakladatelství Mladé letá až v roce 1986, tedy třiaadvacet let po Morcinkově smrti (zemřel 20. 12. 1963 v Krakově) a sedmadvacet let po prvním vydání románu. Morcinek byl také autorem románu o známém slezském zbojníkovi *Ondraszek* (Warszawa, 1953), jenž si rovněž zasluhuje čtenářskou pozornost.⁷

Na Slezské univerzitě v Katovicích (Uniwersytet Śląski w Katowicach) dokonce vznikla „lokální morcinkologická interpretační škola“, která po kritikách Alfredu Jesionowském (zemřel ke konci války v r. 1945) a Zdzisławu Hierowském (sledoval Morcinkovu tvorbu před válkou i po ní až do své smrti v r. 1967), polonistovi marxistické orientace Witoldu Nawrockém (zemř. 2013), věnovala Morcinkovi a jeho dílu intenzivní pozornost. Zakladatelkou této školy byla dosud patrně nejzasloužilejší monografistka Gustawa Morcinka prof. Krystyna Heska-Kwaśniewicz, autorka mj. knižních prací „*Pisarski zakon*“. *Biografia literacka Gustawa Morcinka* (Opole, 1988) a „*Kolorowy rytm życia*“. *Studia o prozie Gustawa Morcinka* (Kraków, 1993). V nastolené linii výzkumu a interpretačních přístupů pokračovaly její četní magistranti, doktorandi, další vědecko-pedagogičtí pracovníci – avšak nejen oni, takže dnes máme v polské literární vědě k dispozici celou řadu článků, statí a studií věnovaných životu a dílu karvinského rodáka. Doplňme k těmto vršicím se položkám, jež na tomto místě nemůže všechny vyjmenovávat, když to není naším cílem, že Heska-Kwaśniewicz se titulem svého článku ve sborníku *Perspektywy literackich badań śląskoznawczych* (Katowice, 2007) zamýšlí nad otázkou, zdali je možné ještě něco napsat o Morcinkovi.⁸ Katovická badatelka odpověď na rétoricky položenou otázku našla v několika aspektech,

- 5 Výjimkou je brněnská polonistka prof. Krystyna Kardyni-Pelikánová, která na stránkách novin pro polskou národnostní menšinu v Československu (od r. 1992 v České republice) *Głos Ludu* srovnávala tvorbu ostravského spisovatele Vojtěcha Martínka s dílem Gustawa Morcinka: KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, Krystyna: *Gustaw Morcinek a Vojtěch Martínek. Zarys problematyki porównawczej*. *Głos Ludu* 31, 11. 10. 1975, č. 121, s. 4; 18. 10. 1975, č. 124, s. 6. Zase její manžel Jarmil Pelikán byl autorem Morcinkova slovníkového hesla: PELIKÁN, Jarmil: *Morcinek, Gustaw*. In: *Slovník spisovatelů. Polsko*. KŘEMENÁK, Kamil (ed.). Praha: Odeon, 1974, s. 275–276.
- 6 Srov. MARTINEK, Libor: *Czeski rzecznik pisarza i jego dzieła*. *Zwrot* 62, 2011, č. 3, s. 30–33. Týž: *Milan Rusinský o Gustawie Morcinku*. In: *Gustaw Morcinek – w 120-lecie urodzin*. HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna – LYSZCZYNA, Jacek (eds.). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012, s. 179–194.
- 7 V polštině se oba romány dočkaly dalšího vydání, polsky na českém Těšínsku ve Vendryni v r. 2011; abychom neučinili skrytou reklamu vydavateli, neuvádíme raději, v jakém nakladatelství vyšly.
- 8 HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *Czy można jeszcze coś napisać o Gustawie Morcinku*. In: *Perspektywy literackich badań śląskoznawczych*. HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna – LYSZCZYNA, Jacek (eds.). Katowice: Gnome, 2007, s. 95–104.

příčemž jde o názor formulovaný v r. 2007 a od té doby vznikly práce, které tato hlediska doplňují buď zčásti, nebo téměř komplexním způsobem.

1. Především je poukázáno na skutečnost, že neexistuje kompletní bibliografie Morcinkovy tvorby. V r. 1961 byla sice zpracována Morcinkova bibliografie historikem Ludwikiem Brożkem,⁹ avšak ta není úplná jednak z toho důvodu, že byla uzavřena dva roky před smrtí spisovatele, jednak proto, že k některým položkám se tento zasloužilý muzejník, knihovník, bibliograf a kulturní pracovník nedostal. Přes onu neúplnost Brożek nazval *Przegląd bibliograficzny*, přičemž takto se nazývá polská národní bibliografie, tedy něco, co o maximální úplnost usiluje. Dále Heska-Kwaśniewicz tvrdí: „*Bibliografia przedmiotowa autora Gwiazd w studni nawet nie została tknięta, a jest bardzo bogata, zaś jej przyrost jest bardzo znamienity dla wzrastającej linii zainteresowań badaczy pisarzem. To jest może jedno z najpilniejszych zadań.*“¹⁰ Úplně tomuto tvrzení nerozumíme. „Bibliografia przedmiotowa“ zčásti existuje, je sebrána ve druhém díle publikace *Katowickie środowisko literackie w latach 1945–1967* (Katowice, 1969), v němž Mirosław Fazan zpracoval životopisy a bibliografii členů katovického literárního střediska do roku 1967. V Morcinkově případě je poslední položkou *Miód w sercu i inne nowele* (Katowice, 1966).

Jak uvádí Fazan, hesla byla vypracována tak, že v části *Twórczość* byla bibliografická pozice doplněna rovněž „*zestawem recenzji, omówień i studiów dotyczących danego dzieła*“¹¹.

„*Kierowano się tu następnymi zasadami:*

- a) *możliwie kompletne zestawy podano przy pozycjach opublikowanych w latach 1945–1967, przy pozycjach wydanych przed r. 1939 podejmujących tematykę śląską, w wypadku pominięcia pisarza przez Słownik współczesnych pisarzy polskich;*
- b) *przy publikacjach nie podejmujących tematyki śląskiej, wydanych po raz pierwszy przed r. 1939, lecz wznawianych po r. 1945 odnotowano jedynie recenzje i omówienia z lat 1945–1967;*
- c) *jeżeli publikacja określona w punkcie »b« wydana została przed rokiem 1939 i po r. 1945 nie miała wznowienia, a jej autor objęty jest Słownikiem współczesnych pisarzy polskich, pominięto recenzje całkowicie;*
- d) *podobnie postąpiono przy scenariuszach filmowych, stuchowiskach radiowych i widowiskach telewizyjnych.*

Opisy recenzji, dokonane według obowiązujących zasad bibliograficznych, uszeregowane zostały w układzie chronologiczno-alfabetycznym na podstawie dat rocznych opublikowania i nazwiska, pseudonimu lub kryptonimu autora recenzji.“¹²

Není tedy pravdou, že by sekundární literatura o Morcinkově tvorbě nebyla „vůbec dotčena“. „Literatura předmětu“ byla určitým způsobem omezena, jak bylo výše uvedeno bibliografem Fazanem, což mohlo být způsobeno tím, že za prvé publikace měla popularizující charakter, za druhé mělo jít o prezentaci zásadně hornoslezského literárního střediska. Jak uvádí Fazan na úvod k biografickému a bibliografickému přehledu v této

9 BROŻEK, Ludwik: *Przegląd bibliograficzny twórczości Gustawa Morcinka*. In: Gustaw Morcinek. W 70-lecie urodzin. KIJONKA, Tadeusz (ed.). Katowice: Wydawnictwo „Śląsk“, 1961, s. 114–159.

10 HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *Czy można jeszcze coś napisać o Gustawie Morcinku*, op. cit., s. 95–96.

11 FAZAN, Mirosław: *Życiorys i bibliografia*. In: FAZAN, Mirosław – NAWROCKI, Witold. *Katowickie środowisko literackie w latach 1945–1967*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk“, 1969, s. 91.

12 *Ibidem*, s. 91.

publikaci: „*Niniejsza część publikacji prezentuje w formie słownika bio- i bibliograficznego wszystkich pisarzy, którzy są lub byli członkami katowickiego Oddziału Związku Literatów Polskich oraz pisarzy-członków ZLP należących wprawdzie do innych oddziałów, jednakże stale zamieszkałych w województwie katowickim; nadto uwzględniono kilku twórców nie należących do Związku, reprezentujących charakterystyczną do niedawna dla Śląska – dziś zamierającą – gałęź pisarstwa ludowego oraz kilku pisarzy, którzy nie należąc do ZLP, mają przez swoją działalność znaczny udział w życiu środowiska literackiego. Pominęto natomiast tych wszystkich literatów, którzy po pewnym okresie pobytu w województwie katowickim przenieśli się do innych środowisk oraz historyków literatury nie uprawiających krytyki literackiej i publicystyki kulturalnej.*“¹³

Za třetí podle našeho názoru obrací na sebe pozornost podmíněně zařazení bio- a bibliografie do katovického přehledu spisovatelů podle toho, jestli byli nebo nebyli (až na výjimky) členy Svazu polských spisovatelů a jeho katovické pobočky. Další podmínkou bylo zároveň uvedení ve *Słowniku współczesnych pisarzy polskich* (Warszawa, 1963–1964) – taková publikace byla nutně ve své době cenzurována, heslář vytvořen tak, aby v něm nefigurovali (nebo jenom do přípustné míry) spisovatelé žijící v emigraci nebo komunistickým režimem zakázaní (ti pochopitelně absentovali zcela).¹⁴ Podobná situace byla ostatně i u nás se dvěma „normalizačními“ slovníky českých spisovatelů vydaných – v období státem řízené socialistické kultury: *Čeští spisovatelé 20. století* (Praha, 1985); *Slovník české literatury 1970–1981* (Praha, 1985); jména Václava Havla, Milana Kundery nebo Josefa Škvoreckého jakožto ukázkou metodiky výběru autorů do slovníků bychom zde hledali marně.

2. Heska-Kwaśniewicz oprávněně poukazuje na skutečnost, že Morcinek byl jedním z nejlepších polských spisovatelů pro děti a mládež. Spolu s autorovými pracemi ze sféry didaktiky, umístěním jeho děl v čítankách pro školní mládež nebo s těmi díly, které měly vztah k harcerství (polské variantě skautingu), by se jim měla tudíž věnovat větší pozornost; tyto práce od té doby již vznikly, například od samé Hesky-Kwaśniewicz¹⁵ nebo Ewy Fonfary¹⁶. Patrně jde spolu s tím také o Morcinkovy názory na dialekt a nářeční tvorbu; k výzkumu na to téma katovická badatelka ještě počítá studii Heleny Synowiec.¹⁷

3. Morcinek rád cestoval, tudíž by pozornost měla být upřena také na jeho četné reportáže jak z cest po vlasti, dosud nesebrané do svazků a umístěné v četných časopisech, tak i ze zahraničí, kde ostatně nějaký čas pobýval po osvobození z koncentračního

13 Ibidem, s. 89.

14 Jako *pars pro toto* se můžeme zamyslet nad absencí Pawła Łyska (1914 Jaworzynka – 1978 Huntington, USA) v heslářích, když šlo o polského spisovatele, etnografa a vojáka Polských ozbrojených sil v západní Evropě. V roce 1949 se Łysek usadil v USA. Přednášel na University of New York. Łysek byl členem amerického PEN klubu a nešlo o žádného podřadného, nebo jen regionálního spisovatele, byť se ve svých románech snažil zaznamenat odumírající svět kultury beskydských horalů. [<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/;3935509>]

15 HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *Góry Gustawa Morcinka*. In: Wierchy 81, 2015. Kraków: Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK, 2017, s. 27–42.

16 FONFARA, Ewa. *Współpraca Gustawa Morcinka z „Miesięcznikiem Pedagogicznym“ w latach 1924–1938*. In: Śląskie Miscellanea 9, 1999, sv. 12, s. 87–96.

17 SYNOWIEC, Helena. *Refleksje Gustawa Morcinka o języku na Śląsku*. In: Śląskie Miscellanea 12, 2002, sv. 15, s. 68–75.

tábora a nebyl jen náhodným turistou. Kromě toho se zabýval i vlastivědou, jak o tom svědčí jeho monografie *Śląsk* (Poznań, 1933), *Górny Śląsk* (Warszawa, 1950) nebo *Ziemia Cieszyńska* (Katowice, 1961).¹⁸

4. V době, kdy Heska-Kwaśniewicz publikovala své zamyšlení, neexistovala ještě syntetizující práce z doby, kdy Morcinek reagoval na pobyt v koncentráku a na poválečný život v několika západních státech po osvobození z tábora. Této tvorbě, v níž autor řešil obtížné morální problémy, se říká lágrová, koncentračnická a speciálně u Morcinka byla označována za mystickou (marxistická kritika dokonce psala o jeho neplodném či jalovém mysticismu). Za – do značné míry – komplexní práci na to téma můžeme považovat knižní studii *Szukanie kluczy. O literaturze poobozowej Gustawa Morcinka* (Katowice, 2017) katovické badatelky Lucyny Sadzikowské; ta pak ještě obohatila morcinkovský diskurs o studii „*Zwrot ku zwierzętom*“ w prozie Gustawa Morcinka. *Rekonesans*¹⁹; na kladný vztah Morcinka ke zvířatům, který nejednou deklaroval také v didaktických článcích nebo se dá vyčíst z jeho beletristických prací, upozornila již před tím Heska-Kwaśniewicz v morcinkovské monografii, avšak Sadzikowska poprvé publikovala samostatnou stať na téma z oblasti tzv. *animal studies*. Obě autorky se podílely na edici Morcinkovy korespondence z koncentračních táborů sestře Terese, k čemuž se vrátíme. Jak se domnívá katovická badatelka, kdyby nebylo socrealistického období v Morcinkově tvorbě, pravděpodobně by napsal i další mysticizující díla, která plánoval, ale již neuskutečnil: *Apokalipsa, Legendy o Jezusie, Placząca Niobe*.²⁰ To je třeba také kvůli úplnosti podotknout. Kromě toho se na téma vztahu Morcinka ke zvířatům vyjádřil rovněž Marek Mikołajec v části *Obsesje* v kapitole *Zwierzęta* své autorské morcinkovské monografie *Wspólnota i literatura* (Katowice, 2019).²¹

5. Krystyna Heska-Kwaśniewicz sice přímo nedává podnět ke studiu Morcinkových děl ze zmíněného socrealistického období jeho tvorby, avšak taková problematika se rovněž nabízí ke zpracování. Patrně jako první studie na dané téma se objevila komparace předválečného a poválečného vydání románu *Wyrąbany chodnik*. Witold Nawrocki si při srovnání prvního vydání z let 1931–1932 s pozdějšími vydáními (1956, 1973) všiml charakteristických směrů změn a proměn textu, aniž by řešil, zda pocházejí od autora, jiné osoby nebo redaktora nakladatelství. Tyto změny se týkaly: „[...] *eliminowania informacji o znaczeniu Kościoła dla utrzymania polskości na obszarach zachodnich terytorium polskiego w imię »laickiej« koncepcji dziejów oraz usuwania treści, które w sposób bardziej oczywisty wiązałyby się z tradycyjnym pojmowaniem kultury ludowej; folklor miejski – przedziwny to paradoks czasów porewolucyjnych, być może dla zadawnionej niechęci, jaką do obyczajowości i kultury plebejskiej żywili zaangażowani w rewolucję inteligenci – spotkał smutny los. Przekazy folkloryst-*

18 HESKA-KWAŚNIEWICZ: *Czy można jeszcze coś napisać o Gustawie Morcinku*, op. cit., s. 97.

19 SADZIKOWSKA, Lucyna: „*Zwrot ku zwierzętom*“ w prozie Gustawa Morcinka. *Rekonesans*. Narracje o Zagładzie 3, 2017, s. 172–188.

20 HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *Czy można jeszcze coś napisać o Gustawie Morcinku*, op. cit., s. 98.

21 MIKOŁAJEC, Marek: *Wspólnota i literatura. Studia o prozie Gustawa Morcinka*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2019, s. 335–340.

tyczne ze środowiska miejskiego były bezlitośnie purgowane [...].“²² Na stejné téma hovořil také prof. Krzysztof Klościński (ovšem v kontextu myšlenek Felixe Guattariho) během vědeckého zasedání „Półwiecze bez Morcinka. Rewizje“, které se konalo 20. 12. 2013 ve Slezské knihovně v Katovicích (Biblioteka Śląska w Katowicach).²³ Dále můžeme zmínit práce absolventky polonistiky na Slezské univerzitě v Katovicích dr. Katarzyny Kuroczky (*secundo voto; de domo Kędziora, primo voto* Bereta, pod tímto příjmením rovněž publikovala četné své odborné práce). Morcinkovi věnuje pozornost ve své knižní monografii *Literatura światów planowanych*. O prozie socrealistycznej na Górnym Śląsku (Cieszyn, 2017). Předcházely jí četné články a studie, v nichž se badatelka dotýká Morcinka, avšak nejen jeho socrealistického literárního období.²⁴ Sluší se připomenout, že Kuroczka byla natolik inspirována osobností Gustawa Morcinka, že napsala na základě života a díla spisovatele drama *Ja, Gustaw*, jehož fragmenty byly čteny v Radiu Katowice a text je rovněž dostupný na internetu.

6. Je známo, že Morcinek některá svá díla několikrát přepracovával; zůstaneme-li u větších prací, známá jsou z tohoto důvodu díla jako *Urodzaj ludzi* (1951) nebo *Zabłąkane ptaki* (1952), v nichž změny deformují původní záměr díla a ovlivňují realie románů dokonce do té míry, že výrazné odlišnosti sledujeme i ve stavbě díla: „*Tekstologia jest zresztą w wypadku Morcinka zupełnie odrębnym zagadnieniem badawczym.*“²⁵

7. Rovněž Heska-Kwaśniewicz připomíná, že na folklorních motivech jsou postaveny Morcinkovy pohádky a legendy. O tom, že jsou povedené, existuje celá řada ohlasů. Například polský etnolog Julian Krzyżanowski se domníval, že spolu s Waclawem Sieroszewským (1858–1945) a Kazimierzem Przerwou-Tetmajerem (1865–1940) patřil skočovský spisovatel k těm autorům, kteří v polské literatuře z uměleckého hlediska nejlépe zpracovali lidové pohádky.²⁶ Podobného ocenění se dočkaly také jeho pověsti či legendy. „*Natomiast nie ustalono dotąd ich źródół, wersji kanonicznej wątków, nie prześlędzono kierunku przetworzenia materiałów folklorystycznych w tworzywo literackie.*“²⁷

22 NAWROCKI, Witold: *Dwie wersje „Wyrąbanego chodnika“*. In: Gustaw Morcinek. *Piewca pracy*. Red. Marek Halawa. Warszawa: Epoka, 1979, s. 45.

23 Text práce dosud písemně nevyšel, což jsme si také ověřili v e-mailové korespondenci s prof. Krzysztofem Klościńským.

24 Pro odborníky orientované morcinkologicky mohou být zajímavé její další publikované práce pod příjmením Bereta nebo Kuroczka (jde o stále jednu a tutéž osobu): Propozycja dla wychowania ekologicznego. O Łysku z pokladu Idy Gustawa Morcinka. *Guliwer* 20, 2011, č. 1, s. 29–34. Táž: Filozofia grabarza. In: *Migotania. Gazeta literacka* (12), 2014, č. 4, s. 14–15. Táž: Kopalnia jako „piąty żywioł“ na podstawie wybranych tekstów literackich. In: *Orbis Linguarum* 21, 2015, sv. 42, s. 253–261. Táž: Nieznany Wyrąbany chodnik. In: *Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie* 23, 2015, č. 6, s. 48–52. Táž: Morcinek znany i nieznany, uwagi rozproszone o życiu i twórczości. *Prowincja. Kwartalnik społeczno-kulturalny Dolnego Powiśla i Żuław* 7, 2017, č. 1, s. 52–61.

25 HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *Czy można jeszcze coś napisać o Gustawie Morcinku*, op. cit., s. 100.

26 K. Heska-Kwaśniewicz se odvolává na stať: KRZYŻANOWSKI, Julian: *Bajki wam nose, posłuchajcie dzieci*. In: *Baśń i dziecko*. Red. Halina Skrobiszewska. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1978, s. 27.

27 HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *Czy można jeszcze coś napisać o Gustawie Morcinku*, op. cit., s. 101.

Aldona Skawińska se ve studii staršího data *Śląskie motywy ludowe w twórczości Gustawa Morcinka*²⁸ z roku 1971 zaměřila na problematiku vztahu folkloru a literatury. Vytváří si pro ni předpoklady v první části článku věnované stavu zkoumání slezské slovesné tvorby, z níž odvozuje rysy slezských pohádek. V druhé části článku vyvozuje ze srovnávacího zkoumání charakter uměleckého přetváření slezských lidových látek v Morcinkových prózách a jejich adaptaci pro mládež. Skawińska na základě systematiky polské pohádky vytvořené Julianem Krzyżanowským porovnála a analyzovala několik vybraných tradičních motivů objevujících se v Morcinkových pohádkách. Podle názoru Hesy-Kwaśniewicz badatelka údajně nevyčerpává celou problematiku, avšak to by v krátkém pojednání ani nešlo. Dílčím příspěvkem na téma Morcinkem zpracovaných historických pověstí je rovněž článek opolských badatelů Jerzyho a Leokadie Pośpiechových *Opowieść „O Czarnej Księżnej i o chłopskim dzwonie“ Gustawa Morcinka na tle wersji podaniowych i literackich*.²⁹

Pokud bychom chtěli hledat zdroje Morcinkových fabulací ve folkloru, například v pracích polského folkloristy a etnografa z českého Těšínska Józefa Ondrusze (1918–1996), tak podle významného filologa, folkloristy a etnografa polského původu prof. Karola Daniela Kadłubce *„Morcinek se dlouhodobě zajímal zejména o pověrečné povídky Těšínska, trochu i Horního Slezska. Sám publikoval texty na toto téma již v 50. letech, tedy před Ondruszem“*.³⁰ Přitom Kadłubiec upozorňuje na Morcinkův článek *Śląska mitologia*;³¹ spisovatel četl totiž časopisy *Zaranie Śląskie* a také *Zwrot*, v nichž byly umísťovány takovéto materiály.

Rodák z Karpentné, Karol Daniel Kadłubiec, nám také poskytl svou obsáhlou studii *Gustaw Morcinek a jego śląska mitologia*,³² která je ovšem mladšího data než článek Hesy-Kwaśniewicz o perspektivách výzkumu Morcinkova života a díla. V uvedeném typu tvorby je třeba odlišit dva typy Morcinkových publikací: para-folklorní a beletrii. V prvním – např. *Jak górnik Bulandra diabła oszukał*, *Legendsy i baśnie*, *Przedziwne śląskie powiarki* – si autor pravděpodobně klade za cíl zvětšit a popularizovat slezské kulturní dědictví prizmatem své individuální poetiky, zatímco v druhém (např. *Ondraszek*, *Pokład Joanny*, *Czarna Julka*) o prohloubení národnostní pravdivosti děje, jeho nasycení místním koloritem, který je rovněž složkou Morcinkovy estetiky. Těšínský folklorista uvádí několik případů návaznosti fabulí, motivů, látek a témat Morcinkových děl na folklorní a širše mytologické předlohy. K. D. Kadłubiec na závěr své studie podotýká: *„Gustaw Morcinek nie był folklorystą, ale pisarzem, toteż jego wycieczki w świat mitologii śląskiej nie mają charakteru dokumentu w ścisłym tego słowa znaczeniu, są autorsko obrabiane, niemniej jednak, co należy podkreślić z całą mocą, mieszczą się całkowicie w systemie mitologii śląskiej i zachodniosłowiańskiej zarazem.*

28 SKAWIŃSKA, Aldona: *Śląskie motywy ludowe w twórczości Gustawa Morcinka*. In: *Studia z historii literatury dla dzieci i młodzieży*. Red. Wanda Grodzieńska. Warszawa: Instytut Wydawniczy „Nasza Księgarnia”, 1971, s. 203–2010.

29 POŚPIECH, Jerzy – POŚPIECHOWA, Leokadia: *Opowieść „O Czarnej Księżnej i o chłopskim dzwonie“ Gustawa Morcinka na tle wersji podaniowych i literackich* 13. In: *Zeszyty Naukowe WSP w Opolu* 10. *Historia Literatury*. 1969, č. 5, s. 89–110.

30 Na základě e-mailové elektronické korespondence vedené v češtině s K. D. Kadłubcem (ze dne 13. 12. 2021; uloženo v osobním archivu autora tohoto článku).

31 MORCINEK, Gustaw: *Śląska mitologia*. *Literatura Ludowa* 1, 1957, sv. 4, s. 18–24.

32 KADŁUBIEC, Karol Daniel: *Gustaw Morcinek a jego śląska mitologia*. *Śląsk* 17, 2012, č. 3, s. 22–25.

*Indywidualne odstępstwa od autentyzmu ludowego obejmują cechy, zjawiska nieistotne, marginalne i biorą się z chęci podniesienia atrakcyjności czytelniczej dzieła i jego warstwy mitologicznej, w której miał doskonale rozeznanie i postugiwiał się nią bardzo kompetentnie.*³³

Nicméně v průzkumu tohoto typu lze samozřejmě dále pokračovat, jak se to může jevit rovněž z článku Beaty Langer *Ślonskie maszkiety w baśniach Gustawa Morcinka*³⁴ nebo z její doktorské práce *Inspiracje śląską kulturą ludową w twórczości Gustawa Morcinka* z roku 2009, ve které ostatně upozorňuje na své předchůdce. Witold Nawrocki v roce 1972 vydal v Katovicích knižní studii *O pisarstwie Gustawa Morcinka* a jedna z jejích kapitol nesla název *W nurcie literatury ludowej: Ondraszek*.³⁵ Zhodnotil v ní Morcinkovo spisovatelské řemeslo, význam románu, který rozebral, přičemž věnoval pozornost jeho souvislostem s lidovou kulturou a tradičními pověstmi. Také Zdzisław Piasecki ve své knize *Ondraszek. Prawda i mity o najgłośniejszym zbrojniku śląskim* (Opole, 1986) při rozboru legendy o beskydském zbrojníkovi upozornil na literární díla související s výše uvedeným hrdinou. Naznačil, jaký obsah lidové kultury inspiroval autora při psaní dlouho plánovaného románu. V neposlední řadě i Heska-Kwaśniewicz našla ve své literární morcinkovské biografii mnoho faktů a událostí ze života autora novely *Serce za tamą*, které jej jednoznačně spojují se světem lidové kultury. V další, již výše zmíněné knize této badatelky *Kolorowy rytm życia* se nacházejí analýzy postav dobrého důlního ducha Pusteckého, „ujec“³⁶ a patronky horníků svatě Barbory, které se objevují v různých spisovatelových textech. Ve zmíněném díle se dotkla i problému vztahu Morcinka ke slezské krajině a jednu kapitolu věnovala pohádkám a pověstem.

8. Morcinkovi bylo dobovou kritikou rovněž vytýkáno, že jeho literární hrdinové jsou do značné míry buď psychopaté, anebo nadlidé. Užitečné pojednání na dané téma, které s tímto pojetím polemizuje, přináší doktorská disertační práce Łucji Staniczkové *Portret Górnoszlązaka w tekstach literackich i publicystycznych XX lecia międzywojennego*³⁷ obhájené v roce 2007, která se pak po dvou letech dočkala knižního vydání³⁸. Staniczkowa si vedle děl několika známých slezských spisovatelů (Pola Gojawiczyńska, Halina Krahelska a Wilhelm Szewczyk) povšimla Morcinkova románu *Wyrąbany chodnik* z roku 1936. Podle ní můžeme hovořit o mýtu horníků vytvořeném v jeho románu, jimž každý den hrozí smrt, přesto, nebo snad právě proto jsou připraveni k nadlidskému úsilí a projevují solidaritu v hrdinské odvaze. Znají také svou hodnotu založenou na lidské důstojnosti a profesní hrdosti.

33 Ibidem, s. 25.

34 LANGER, Beata: *Ślonskie maszkiety w baśniach Gustawa Morcinka*. Guliwer 23, 2014, č. 2, s. 20–25.

35 NAWROCKI, Witold: *W nurcie literatury ludowej: Ondraszek*. In: Týž: *O pisarstwie Gustawa Morcinka*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk“, 1972, s. 195–208.

36 Ujec – zastarale, nářečně: strýc z matčiny strany; řídčeji: manžel matčiny sestry; nářečně: venkovan, soused [<https://cs.wiktionary.org/wiki/ujec>; 18.12.2021].

37 STANICZKOWA, Łucja: *Portret Górnoszlązaka w tekstach literackich i publicystycznych XX lecia międzywojennego*. Uniwersytet Śląski w Katowicach, 2007. Ved. práce prof. dr hab. Ewa Jaskółowa.

38 STANICZKOWA, Łucja: *Herosi i „chachary”*. *Portret Górnoszlązaka w literaturze i publicystyce dwudziestolecia międzywojennego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls“, 2009.

U Morcinka jde, co se týče hlavních hrdinů jeho próz, samozřejmě o horníky nebo obecně o dělníky, často aktivní samouky. K tomu je třeba podotknout, že Beata Langer poměrně podrobně analyzovala četbu hrdinů Morcinkových děl v článku *Lektury bohaterów Morcinka*³⁹ ve spojitosti s autorovou beletristickou či jinou četbou.

Takže tvrzení o schematičnosti literárních postav vůči Morcinkovi někdy zaujatých kritiků (kvůli jeho tendenci k psaní děl v žánru populární literatury) je do značné míry přehnané. Heska-Kwaśniewicz proto také přichází s podnětným postřehem, že výraznými individualitami ve spisovatelově tvorbě nejsou ani tak muži, jako spíše ženy a dívky, přičemž nejdůležitější je postava matky. Galerii zajímavých osobností tvoří učitelky, lékařky, žákyně, matky a ženy horníků, jejichž reálné předlohy často není obtížné určit. Jsou živelné a radostné, tiché a naivní, vypočítavé a zlé, konečně milující a obětavé až po samou hranici hrdinství. Jak se domnívá badatelka, bylo by to snad vhodné téma pro feministickou kritiku.⁴⁰

Nověji se ženskými postavami v Morcinkově díle zabývala Joanna Jurgała-Jureczka v článku *Świat według Morcinka*⁴¹. Vrací se v něm do krajiny Morcinkova mládí a zároveň upírá pozornost k důležitým ženám v Morcinkově životě – babičce a matce, jejichž portréty Morcinek skicuje s velkou láskou a srdečností, jak o tom vypovídají četné fragmenty jeho knih. Zároveň jsou tyto obrazy plné sympatie spojeny s těšínskými zvyky a obřady, které karvinský rodák uvádí do svých děl.

9. Je rovněž nepochybné, že Morcinek byl zdatným epistolografem. O edicích korespondence pořízené Heskou-Kwaśniewicz je třeba se také zmínit: *Gustaw Morcinek do dziewczyny ze Wschodniej Ballady. Listy Gustawa Morcinka do Janiny Gardzielewskiej* (Katowice, 1983); *Gustawa Morcinka „Listów spod morwy ciąg dalszy“*. *Listy Gustawa Morcinka do Władysławy Ostrowskiej* (Katowice, 1986); *Listy z Dachau. Gustaw Morcinek do siostry Teresy Morcinek*⁴² (Katowice, 2016); nebo běží o komentáře korespondence⁴³. Morcinkovy dopisy příbuzným, přátelům a známým mají mnohdy téměř podobu epistolární esejistiky, s určitým odstupem dokonce můžeme hovořit o románu v dopisech. Formu beletrizované (literární) korespondence mají dvě Morcinkovy epistolární knihy (memoáry psané formou dopisů) napsané brzy po válce – *Listy spod morwy* (Paris, 1945) a *Listy z mojego Rzymu* (Roma, 1946).

Ne všechna korespondence, která by mohla nasvětlit některé problémy Morcinkova života a tvorby, byla dosud edičně zpracována, přitom by mohla být dalším cenným zdrojem poučení. Nověji vznikly další edice Morcinkových dopisů. Obdivnou recenzi knižní edice Morcinkových dopisů z vyhlazovacích táborů sestře Terese zveřejnila Edyta

39 LANGER, Beata: *Lektury bohaterów Morcinka*. In: *Gustaw Morcinek – 120-lecie urodzin*. HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna – LYSZCZYNA, Jacek (eds.). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012, s. 38–52.

40 HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *Czy można jeszcze coś napisać o Gustawie Morcinku*, op. cit., s. 101.

41 JURGAŁA-JURECZKA, Joanna: *Świat według Morcinka*. In: *Śląskie Miscellanea* 12, sv. 15, 2002, s. 93–99.

42 Úvod a redakce Krystyna Heska-Kwaśniewicz a Lucyna Sadzikowska.

43 HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *O korespondencji Gustawa Morcinka z Kornelem Makuszyńskim*. *Zaranie Śląskie* 13, 1970, seš. 2, s. 317–327. Táž, *O korespondencji Gustawa Morcinka z Zofią Degen-Słóarską*. *Kwartalnik Opolski* 51, 2006, č. 1, s. 99–138.

Korepta⁴⁴, která je sama autorkou článku komentujícího korespondenci „skočovského eremity“ dívkám či slečnám, a to pod názvem *Morcinek do dziewczynynek. Epistolarny talent pisarza*⁴⁵ z roku 2012. Korepta se rozhodla komentovat dopisy, které nazvala „korespondenční romanci“, jmenovitě někdejší Morcinkově spolužačce za základní školy Bronisławě Oczkowské, gymnaziální učitelce Zofii Bekierské z Białystoku a tento „romantický příběh“ ještě doplnila dopisy studentce krakovské polonistiky Janině Podlodowské, jež byla od něj mladší o osmnáct let. Dopisy se nacházejí v Muzeu Gustawa Morcinka ve Skočově a uspořádal je Ludwik Brożek; korespondence s posledně jmenovanou dívkou je dosud zachována u příbuzných adresátky.

První z nich, Bronisława Oczkowska, se stala předlohou jedné z hrdinek Morcinkova románu *Wyrobany chodnik*: „*Te książki to nasze dzieci [...] Jest Bronka wybiokno, jest zakochany w niej Gustlik, jest życie karwińskie... Są powstania śląskie, są walki górników naszych z Czechami.* (12 VI 1931).“⁴⁶

Se Zofíí Bekierskou si Morcinek zpočátku vyměňoval pouze dopisy. Mladá dívka, okouzlená Morcinkem, se zjevně citově angažovala, a nakonec se s ním osobně setkala. Avšak Morcinek pak náhle přerušil začínající vztah, pravděpodobně se obával bližšího poznání, zklamání, možná neúspěchu. Nicméně román *Ondraszek* se stal záminkou k propojení děje s konkrétními zážitky tvůrce. Morcinek totiž psal o hrdinovi, který prostřednictvím Šalamounovy *Písně písní* reflektoval svou lásku ke své tragicky zesnulé milované. Text písně připojil s jasnou narážkou, že je věnována adresátce: „*Ondraszek swoją Edytę widział taką samą, jak ja widzę Zofkę* (19 III 1934).“⁴⁷

A co Morcinka zaujalo na Janině Podlodowské? Především radostné mládí studentky. Fascinoval ho dívčin smysl pro humor a radost ze života. Obdivoval také její krásu, vášnivě ji fotil – a u tohoto fenoménu se na moment zastavme. Morcinek byl nadšený fotograf, jak dokládá obsáhlý soubor fotografií v Muzeu Gustawa Morcinka ve Skočově. Jaroslav Kocián v magisterské diplomové práci *Počátky fotografie na Těšínsku* (Slezská univerzita v Opavě, 2010) řadí Morcinka do proudu fotografů z Těšínska, pro něž bylo fotografování potěšením (a realizací vlastních koníčků), kde hlavním motivem byla touha umělecky zachytit krásu přírody, krajiny, architektury, lidských typů.⁴⁸ Morcinek se rozhodně o fotografování zajímal a jeho fotografie spíše ilustračního charakteru se také ocitaly na stránkách tisku.⁴⁹

Slečně Janině posílal Morcinek blahopřání ke jmeninám s poznámkou: „*Catuję Januszkę w pokuśliwe usta*“, „*Dyc dziusze strasznie pszaja*“, „*Januszcze roztonajmilszej roześmianej,*

44 KOREPTA, Edyta: *Mroczne cienie literatury epistolarniej. Listy z Dachau, Gustaw Morcinek do siostry Teresy Morcinek.* Ruch Literacki 57, 2017, seš. 3, s. 327–330.

45 KOREPTA, Edyta: *Morcinek do dziewczynynek. Epistolarny talent pisarza.* In: *Gustaw Morcinek – 120-lecie urodzin.* Eds. Krystyna Heska-Kwaśniewicz – Jacek Lyszczyna. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012, s. 116–129.

46 Ibidem, s. 119.

47 Ibidem, s. 122.

48 KOCIÁN, Jaroslav: *Počátky fotografie na Těšínsku.* Slezská univerzita v Opavě, 2010, s. 36–37. Vedoucí práce Mgr., MgA. Tomáš Pospěch.

49 Ibidem, s. 41.

tak bardzo życiem się radującej“.⁵⁰ Poslal jí také svou fotografii s poznámkou – „*niepodarzoną jak sam jej właściciel* (11. VI. 1930)“⁵¹. Poté, co se spolu toulali starými uličkami Krakova, s velkým sentimentem vzpomínal na procházky na sluníčku podél Visly, po kostelích, parcích apod. Ze všeho nejvíc jí chtěl ukázat Beskydy. Pozval svou sympatii na toulky do hor ve společnosti své sestry a doufal, že to maminka Janiny bude akceptovat. Zda se tato cesta uskutečnila, nebo byly plány narušeny ze strachu studentky krakovské polonistiky před zkouškami, nevíme. Faktem je, že ve sbírce jejích básní najdeme *Impresje beskidzka* shodující se, jak tvrdí Korepta, s Morcinkovými pocity popsány ve zvacím dopise z 2. 6. 1930.⁵²

Badatelka uzavírá svůj dojem z korespondence v tomto duchu: „*Nieudane małżeństwo pisarza niewątpliwie zaważyło na jego stosunku do kobiet. Wyrażał w listach sympatię, deklarował zainteresowanie partnerką; nigdy w zasadzie nie ujawniał miłości, z zawiązanej bliskości w porę się wycofywał i zrywał kontakty.*“⁵³

Nedávno byly zpracovány rovněž dokumenty z doby Morcinkovy poselské angažovanosti za Stronnictwo Demokratyczne, a to ve svazku *Działalność poselska Gustawa Morcinka czyli katalog ludzkiej biedy. Dokumenty w opracowaniu Krystyny Heskiej-Kwaśniewicz i Lucyny Sadzikowskiej* (Szczecin – Warszawa, 2019). Publikace představuje postavu Gustawa Morcinka jako poslance polského parlamentu v letech 1952–1956 a jeho boj s dobovou realitou prizmatem dosud nepublikovaných dokumentů. Prof. Jacek Kolbuszewski v úryvku z vydavatelské recenze knihy (na potisku obálky) ocenil, že je zde patrný jistý, vlastně dramatický, aspekt Morcinkova poslancování. U některých dopisů prezentovaných ve sborníku jsou obsahem odmítnutí – odpovědi na některé žádosti, přičemž ty často dokazují neúčinnost Morcinkových parlamentních intervencí, což poukazuje na skutečnou pozici poslance do Sejmu Polské lidové republiky. Děkovné dopisy adresované přímo jemu se v textu příliš nenacházejí, jde však o snadno vysvětlitelný fakt. Autorky v závěru své syntetizující eseje bezpochyby oprávněně konstatují, že „[...] Morcinek znany był i ceniony przede wszystkim jako pisarz, którego książki budziły zaufanie i stąd wyrastał jego wielki autorytet. Dwa zwroty, bardzo nasycone semantycznie: ‘zacny’ i ‘przepięknę książki’, zawierają w sobie najkrótszą charakterystykę Morcinka. Tak go widzieli wyborcy – jako prawego człowieka i dobrego pisarza, jedno i drugie było ze sobą spójne i budowało zaufanie. Takiemu posłowi można było zaufać.“⁵⁴

10. V době úvahy Heskaj-Kwaśniewicz o perspektívách výzkumu Morcinkova života a díla, údajně nebyl popsán jeho jazyk. „*Nie wiemy nawet, czy poprawnie posługiwał się gwarami śląskimi, stanowiącymi znamienny wyróżnik jego pisarstwa.*“⁵⁵ Heskaj-Kwaśniewicz není dialektoložka, nerozumíme tudíž nejasné frázi o Morcinkově „správném užívání

50 KOREPTA, Edyta: *Morcinek do dziewczynek*, op. cit., s. 127.

51 Ibidem.

52 Ibidem, s. 127–128.

53 Ibidem, s. 129.

54 HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna – SADZIKOWSKA, Lucyna: *Działalność poselska Gustawa Morcinka czyli katalog ludzkiej biedy. Dokumenty w opracowaniu Krystyny Heskaj-Kwaśniewicz i Lucyny Sadzikowskiej*. Szczecin – Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2019, s. 38.

55 HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *Czy można jeszcze coś napisać o Gustawie Morcinku*, op. cit., s. 103.

slezských nářečí“. Tady je třeba podotknout, že Morcinek nejenže dobře znal těšínský dialekt, jehož byl běžným uživatelem, ale jako beletrista ve svých dílech nářečí stylizoval; nešlo mu o etnografický zápis nářečí.

Jazykem Morcinkových děl se později, v r. 2012, zabýval Jerzy Obara v rozsáhlé a důkladně zpracované studii *Stylizacja gwarowa i środowiskowa w twórczości Gustawa Morcinka*⁵⁶. Obara uvádí, že pozornost čtenářů knih tohoto spisovatele přitahuje jejich mimořádná atmosféra, na jejímž vzniku se do značné míry podílelo použití různých jazykových prostředků: domácích (pocházejících z různých jazykových variet) i cizích (z cizích jazyků, zejména němčiny). Morcinek je hojně používal a opakovaně vědomě definoval jejich charakter, obvykle pomocí termínů dialekt a/nebo žargon, s významy přinejmenším podobnými těm, ve kterých se tyto termíny používají. V jeho dílech máme co činit s: 1) lexikou definovanou tímto spisovatelem jako žargon; 2) s lidovým (slezským) nářečím a 3) s odbornou (odbornou) slovní zásobou horníků. Každá z těchto lexikálních vrstev plní přesně definovanou funkci – používá se pro účely stylizace, ale každá z nich jiným způsobem. Obara tento rozdíl demonstruje na příkladech z vybraných Morcinkových děl. V četných dialozích Morcinkových děl se objevuje stylizované slezské nářečí. Dialekt používají především všichni, pro které je prvním a jediným jazykem. I relativně krátké výpovědi takových lidí prozrazují alespoň základní hláskové rysy slezského nářečí a čím delší jsou tyto výpovědi, tím více těchto rysů, tím více dalších slezských morfologických, syntaktických a lexikálních zvláštností. Pokud se již v některých výpovědích objevuje lidové nářečí, je bohatě zastoupeno mnoha lidovými formami, včetně četných lidových pořekadel. Pochopitelně s ohledem na typický průmyslový prostor Morcinkových děl se objevují četné professionalismy, nejčastěji – zcela samozřejmě – spjaté hornickým prostředím, ba i se životem horníků.

Z Morcinkovy bibliografie zároveň vyplývá, že on sám něco málo na téma slezských nářečí napsal, ale spíše jako literát, nikoli coby jazykovědec-dialektolog.

Zde je třeba připomenout ještě článek prof. Ewy Ślawkové „*Splątany rytm kopalni*“. *Uwagi o języku prozy Gustawa Morcinka*⁵⁷ z roku 1994, v němž jeho autorka přesvědčivým způsobem prokázala, že v Morcinkově próze narativní struktury a popisné prvky textu ovládá rytmus, který sem pronikl ze světa přírody, přičemž se stal důležitým principem spoluvytvářejícím jeho literární jazyk. Ślawkowa je pak autorkou ještě jedné studie o Morcinkově literárním stylu *O stylistyce Gustawa Morcinka*⁵⁸ z roku 1992.

V první polovině 70. let minulého století prof. Zbigniew Jerzy Nowak ve své podnětné studii *Problemy twórczości Gustawa Morcinka*⁵⁹ zároveň poukazyval na barokně bohatý jazyk

56 OBARA, Jerzy: *Stylizacja gwarowa i środowiskowa w twórczości Gustawa Morcinka*. In: Śląskie pogranicza kultur. Tom 1. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT, s. 121–152.

57 ŚLAWKOWA, Ewa: „*Splątany rytm kopalni*“. *Uwagi o języku prozy Gustawa Morcinka*. In: Śląskie miscelanea 4, 1994, sv. 6, s. 111–117.

58 ŚLAWKOWA, Ewa: *O stylistyce Gustawa Morcinka*. In: W kregu Gustawa Morcinka. Rozprawy – Szkice – Przyczynki – Scenariusz filmowy. Eds. Krystyna Heska-Kwaśniewicz – Jan Malicki. Katowice: Śląski Instytut Naukowy, 1992, s. 68–77.

59 NOWAK, Zbigniew Jerzy: *Problemy twórczości Gustawa Morcinka*. Zaranie Śląskie 17, 1974, seš. 3, s. 494–506.

Morcinkových pohádek, ale podrobněji se této otázce nevěnoval. Nicméně vyzýval také k tomu, aby byl kompletně popsán jazyk autora románu *Wyrąbany chodnik*, jelikož pak by se teprve dokázala nepravdivost teze, že k silné stránce Morcinkovy prózy nepatřilo téma, ale nikoli umělecké vyjádření.

Katovická lingvistka prof. Helena Synowiec se obecně zabývá slezskými regionalismy; jde o určitý výslovnostní znak, gramatický tvar, slovo nebo větnou stavbu odpovídající řeči určitého regionu země; někdy jsou šířeny v hovorovém jazyce. Regionalismy jsou dobře zakořeněné v tradici a hojně využívané širokou populací, a tedy i vzdělanými lidmi, kteří denně nemluví dialektem. O regionalismech psal rovněž Morcinek v eseji *Górny Śląsk* (Warszawa, 1950), jak připomíná i Synowiec: „*Gdy górnikowi zginie w kopalni przyjaciel – nie płacze, lecz „pieronuje“*. *Gdy mu się w pracy „nie darzy“* [...], *górnik nie narzeka, lecz znowu „pieronuje“*. *A gdy mu się przyjdzie radować, że zdolał przekroczyć normę w wydobywaniu węgla, także „pieronuje“ – z zadowolenia.*“⁶⁰

11. Na závěr svého zamyšlení se Heska-Kwaśniewicz táže, jestli má smysl důkladný výzkum typu spisovatele, jakým byl Morcinek v situaci, kdy z knižního oběhu vypadla četná ambiciózní polská díla 20. století a mnoho dříve známých jmen je již jen prázdným zvukem. Přesto je podle ní takové bádání potřebné: „*Morcinek był i pozostał jedynym twórcą śląskim, który na zawsze wszedł do wszystkich podręczników historii literatury polskiej i – jak napisano – »Śląsk wprowadził do polskiej literatury«. Tego jedynego wybitnego przedstawiciela regionu warto więc znać i popularyzować.*“⁶¹ Ne dosti na tom, neboť četné čtenářské výzkumy potvrdily stále existující atraktivitu jeho tvorby, zejména u mladých čtenářů. A právě v oné nešťastné „*sytuacji, gdy nie wydaje się jego książek, tym bardziej trzeba studiować jego twórczość i popularyzować wiedzę o nim*“⁶². Záměr je to jistě šlechetný, nicméně čtenářské průzkumy zjišťující atraktivitu Morcinkových děl pro děti a mládež nebyly organizovány mimo region Horního Slezska, a přes oblibu pohádek z důlního prostředí či podhůří Beskyd zajímá ostatní Morcinkova tvorba velmi málo současných čtenářů, ať již dětí, nebo dospělých.

Velkou škodou pro recepční kontext Morcinkova díla je nerealizování záměru zfilmování novely *Siedem zegarków kopidola Joachima Rybki* (1960), čímž nemyslíme pouze filmový dokument Antoniho Halora *Siedem zegarków Gustawa albo eremita skoczowski Morcinek* (prem. 1986), neboť hraný celovečerní film by připomínal svou literární předlohu a vzbudil větší zájem o Morcinkovu tvorbu.

Alespoň divadelní veřejnost se dočkala adaptace „*Sedmi hodiněk hrobaře Joachima Rybky*“ pro zdejší Polskou scénu Těšínského divadla, spolu s několika dalšími Morcinkovými pracemi, a to je další bod, který již Heska-Kwaśniewicz nezmiňuje (například divadelní, filmové či televizní adaptace), proto jej sami doplňujeme.⁶³

60 SYNOWIEC, Helena. *Dialekt śląski w refleksjach ks. Emila Szramka i Gustawa Morcinka*. In: Táž: *Śląska ojczyzna polszczyzna z perspektywy edukacyjnej*. Katowice: Sapientia, 2013, s. 64–86.

61 HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *Czy można jeszcze coś napisać o Gustawie Morcinku*, op. cit., s. 104.

62 Ibidem.

63 Zdůrazňujeme přitom, náš článek nemá za cíl upozornit na nějaké nedostatky v citovaném pojednání této o Morcinka vysoce a nejvíce zasloužilé katovické badatelky, ale je psán *sine ira et studio* jako rekognoscace dosavadních možností a zejména aktuálních perspektiv morcinkologického výzkumu.

Řada Morcinkových prací byla upravena pro divadlo a také on sám se snažil psát pro divadelní scény. Morcinek také intenzivně spolupracoval s loutkovým divadlem v Katovicích a byl jeho dramatikem i dramaturgem. Teatroložka Mirosława Pindór se v článku *Przywracanie Morcinka zaolziańskiej spoleczności... (o realizacjach prozy Morcinka w Scenie Polskiej Těšínského divadla)*⁶⁴ z roku 2012 zabývá uváděním Morcinkova díla v divadelních adaptacích na jediné polské profesionální divadelní scéně mimo Polskou republiku. Jde tedy o dramtizace jeho polských prozaických textů, nikoli o překlady do češtiny pro divadlo, neboť takový pokus se dosud – pokud víme – neodehrál.⁶⁵ Pindór připomíná premiéru *Czarnej Julki* 2. 10. 1993 a dvě pohádky ze souboru *Bajki śląskie* Morcinka, které byly uvedeny 13. 12. 1997. V oblou případech adaptoval a režíroval Morcinkovy prózy Janusz Klimsza, který pochází z polsko-slezské hornické rodiny a jenž své dětství prožil v Horní Suché. Adaptací románu *Czarna Julka* chtěl znovuobjevit spisovatele zejména polskému publiku z českého Těšínska. Klimsza také uvažoval o adaptaci a divadelní inscenaci novely *Siedem zegarków kopidola Joachima Rybki*, ale k tomu v jeho režii nedošlo. (Nakonec se adaptace, režie i scénografie na Polské scéně Těšínského divadla ujal v r. 2019 Wiesław Holdys; prem. 28. 6. 2019.)

První z divadelních představení přineslo značný úspěch u diváků i kritiky, zejména pro svou multikulturnost akcentovanou situovaností díla na pohraničí mezi mnoha národnostmi a jazyky, ale jak si povšimla česká recenzentka představení Marie Boková v časopise *Svět a divadlo*: „*Czarna Julka* [...] je v jazyce, kterému vůbec nikdo nerozumí (místní Poláci částečně).“⁶⁶ Dnes již neexistující nářečí, podílející se na neopakovatelné atmosféře Karviné přelomu 19. a 20. století, vzniklo pod vlivem osídlení regionu polskou, českou, německou či jinou (např. židovskou) komunitou.⁶⁷ *Bajki śląskie* pak neměly již takový úspěch v divadelní kritické recepci: „*Zrealizowane przez Janusza Klimszę spektakle wedlug prozy Gustawa Morcinka, wobec których sformulowano skrajnie różne opinie, przyniosły rzecz bardzo cenną (prócz, co jest sprawą oczywistą, przywrócenia Morcinkowi należnego miejsca we współczesnym zaolziańskim życiu kulturalno-społecznym) – wspólnotowe rozumienie lokalnej i regionalnej kultury* [...]“⁶⁸

Na závěr nezbyvá než konstatovat, že perspektivy výzkumu života a díla Gustawa Morcinka otevírají další možnosti, nejen v oblasti polonistiky, ale také bohemistiky (problematika recepcce) nebo literární komparistiky (včetně překladů díla do cizích jazyků, jak slovanských, tak jiných;⁶⁹ na úrovni areálu minimálně střední Evropy (tzv. středoevropských

64 PINDÓR, Mirosława: *Przywracanie Morcinka zaolziańskiej spoleczności... (o realizacjach prozy Morcinka w Scenie Polskiej Těšínského divadla)*. In: *Gustaw Morcinek – 120-lecie urodzin, op. cit.*, s. 226–241.

65 Hlavním prostředkem divadelní řeči je dialog nebo monolog, nikoli popis, vyprávění / narace jako v próze, děj se na divadle odvíjí prostřednictvím přímé řeči, proto by bylo poměrně obtížné uvádět Morcinkovy texty ve stylizované podobě scénické řeči dramatických postav právě s ohledem na specifický jazyk hrdinů Morcinkových děl, tedy velmi často nářečí.

66 BOKOVÁ, Marie: *Poznámky, kritiky, polemiky*. *Svět a divadlo* 4, 1994, č. 4, s. 188.

67 PINDÓR, Mirosława: *Przywracanie Morcinka zaolziańskiej spoleczności... (o realizacjach prozy Morcinka w Scenie Polskiej Těšínského divadla)*, op. cit., s. 235.

68 *Ibidem*, s. 240.

69 Srov. SZEWCZYK, Grażyna Barbara: *Niemieckie przekłady prozy Gustawa Morcinka*. In: *W kręgu Gustawa Morcinka. Rozprawy – Szkice – Przyczyunki – Scenariusz filmowy*. Eds. Krystyna Heska-Kwaśniewicz – Jan

areálových studií) nejen jako specifický umělecký dokument doby, ale jako svědectví nebývalého potenciálu tvorby karvinského rodáka v kontextu multikulturality pohraničí a kulturního dědictví Slezska, včetně jeho specifické mytologie.

Literatura

- BERETA, Kataryzna: *Propozycja dla wychowania ekologicznego. O Łysku z pokladu Idy Gustawa Morcinka*. Guliwer 20, 2011, č. 1, s. 29–34.
- BERETA, Kataryzna: *Filozofia grabarza. Migotania*. Gazeta literacka (12), 2014, č. 4, s. 14–15.
- BERETA, Kataryzna: *Kopalnia jako „piąty żywioł“ na podstawie wybranych tekstów literackich*. Orbis Linguarum 21, 2015, sv. 42, s. 253–261.
- BERETA, Kataryzna: *Nieznaný Wyrábany chodník*. Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie 23, 2015, č. 6, s. 48–52.
- BERETA, Kataryzna: *Morcinek znany i nieznaný, uwagi rozproszone o życiu i twórczości*. Prowincja. Kwartalnik społeczno-kulturalny Dolnego Powiśla i Żuław 7, 2017, č. 1, s. 52–61.
- BOKOVÁ, Marie: *Poznámky, kritiky, polemiky*. Svět a divadlo 4, 1994, č. 4, s. 188.
- BROŻEK, Ludwik: *Przegląd bibliograficzny twórczości Gustawa Morcinka*. In: Gustaw Morcinek. W 70-lecie urodzin. Ed. Tadeusz Kijonka. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk“, 1961, s. 114–159.
- FAZAN, Mirosław: *Życiorysy i bibliografia*. In: FAZAN, Mirosław – NAWROCKI, Witold. Katowickie środowisko literackie w latach 1945–1967. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk“, 1969, s. 8–305.
- FONFARA, Ewa. *Współpraca Gustawa Morcinka z „Miesięcznikiem Pedagogicznym“ w latach 1924–1938*. In: Śląskie Miscellanea 9, 1999, sv. 12, s. 87–96.
- HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *O korespondencji Gustawa Morcinka z Kornelem Makuszyńskim*. Zaranie Śląskie 13, 1970, seš. 2, s. 317–327.
- HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna (ed.): *Gustaw Morcinek do dziewczyny ze Wschodniej Ballady. Listy Gustawa Morcinka do Janiny Gardzielewskiej*. Katowice: Śląski Instytut Naukowy, 1983.
- HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna (ed.): *Gustawa Morcinka „Listów spod morwy ciąg dalszy“*. Listy Gustawa Morcinka do Władysławy Ostrowskiej. Katowice: Śląski Instytut Naukowy, 1986.
- HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *„Pisarski zakon“*. Biografia literacka Gustawa Morcinka. Opole: Instytut Śląski, 1988.
- HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *„Kolorowy rytm życia“*. Studia o prozie Gustawa Morcinka. Kraków: Universitas, 1993.
- HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *O korespondencji Gustawa Morcinka z Zofią Degen-Ślósarską*. Kwartalnik Opolski 51, 2006, č. 1, s. 99–138.
- HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *Czy można jeszcze coś napisać o Gustawie Morcinku*. In: Perspektywy literackich badań śląskoznawczych. Eds. Krystyna Heska-Kwaśniewicz – Jacek Lyszczyzna. Katowice: Gnome, 2007, s. 95–104.
- HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna: *Góry Gustawa Morcinka*. In: Wierchy 81, 2015. Kraków: Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK, 2017, s. 27–42.

Malicki. Katowice: Śląski Instytut Naukowy, 1992, s. 60–67.

- HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna – SADZIKOWSKA, Lucyna (eds.): *Listy z Dachau. Gustaw Morcinek do siostry Teresy Morcinek*. Katowice: Instytut Pamięci Narodowej, 2016.
- HESKA-KWAŚNIEWICZ, Krystyna – SADZIKOWSKA, Lucyna: *Działalność poselska Gustawa Morcinka czyli katalog ludzkiej biedy. Dokumenty w opracowaniu Krystyny Heskiej-Kwaśniewicz i Lucyny Sazdikowskiej*. Szczecin – Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2019.
- JURGAŁA-JURECZKA, Joanna: *Świat według Morcinka*. In: *Śląskie Miscellanea* 12, sv. 15, 2002, s. 93–99.
- KADŁUBIEC, Karol Daniel: *Gustaw Morcinek a jego śląska mitologia*. *Śląsk* 17, 2012, č. 3, s. 22–25.
- KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, Krystyna: *Gustaw Morcinek a Vojtěch Martínek. Zarys problematyki porównawczej*. *Głos Ludu* 31, č. 121 (11. 10. 1975), s. 4; č. 124 (18. 10. 1975), s. 6.
- KOCIÁN, Jaroslav: *Počátky fotografie na Těšínsku*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2010. Vedoucí práce Mgr., MgA. Tomáš Pospěch.
- KOREPTA, Edyta: *Morcinek do dziewczynek. Epistolarny talent pisarza*. In: *Gustaw Morcinek – 120-lecie urodzin*. Eds. Krystyna Heska-Kwaśniewicz – Jacek Lyszczyzna Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012, s. 116–129.
- KOREPTA, Edyta: *Mroczne cienie literatury epistolarnej, Listy z Dachau, Gustaw Morcinek do siostry Teresy Morcinek*. *Ruch Literacki* 57, 2017, seš. 3, s. 327–330.
- KRZYŻANOWSKI, Julian: *Bajki wam niosę, posłuchajcie dzieci*. In: *Baśń i dziecko*. Red. Halina Skrobiszewska. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1978, s. 22–35.
- LANGER, Beata: *Lektury bohaterów Morcinka*. In: *Gustaw Morcinek – 120-lecie urodzin*. Eds. Krystyna Heska-Kwaśniewicz – Jacek Lyszczyzna. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012, s. 38–52.
- LANGER, Beata: *Ślonskie maszkiety w baśniach Gustawa Morcinka*. *Guliwer* 23, 2014, č. 2, s. 20–25.
- MARTINEK, Libor: *Czeski rzecznik pisarza i jego dzieła*, *Zwrot* 62, 2011, č. 3, s. 30–33.
- MARTINEK, Libor: *Milan Rusínský o Gustawie Morcinku*. In: *Gustaw Morcinek – w 120-lecie urodzin*. Eds. Krystyna Heska-Kwaśniewicz – Jacek Lyszczyzna. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012, s. 179–194.
- MIKOŁAJEC, Marek: *Wspólnota i literatura. Studia o prozie Gustawa Morcinka*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2019.
- MORCINEK, Gustaw: *Śląska mitologia*. *Literatura Ludowa* 1, 1957, sv. 4, s. 18–24.
- NAWROCKI, Witold: *W nurcie literatury ludowej: Ondraszek*. In: *Tyż: O pisarstwie Gustawa Morcinka*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”, 1972, s. 195–208.
- NAWROCKI, Witold: *Dwie wersje „Wyrąbanego chodnika”*. In: *Gustaw Morcinek. Piewca pracy*. Red. Marek Halawa. Warszawa: Epoka, 1979, s. 45–53.
- NOWAK, Zbigniew Jerzy: *Problemy twórczości Gustawa Morcinka*. *Zaranie Śląskie* 17, 1974, seš. 3, s. 494–506.
- OBARA, Jerzy: *Stylizacja gwarowa i środowiskowa w twórczości Gustawa Morcinka*. In: *Śląskie pogranicza kultur*. Tom 1. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT, s. 121–152.
- PELIKÁN, Jarmil: *Morcinek, Gustaw*. In: *Slovník spisovatelů. Polsko*. Ed. Kamil Křemenák. Praha: Odeon, 1974, s. 275–276.
- POSPÍŠIL, Ivo: *Dvě knihy Libora Martinka*. (L. Martinek: Henryk Jasiczek; tyž: Laško-evropský básník Óndra Łysohorsky.) *Slavica Litteraria* 20, 2017, č. 1, s. 113–115.
- POSPÍŠIL, Ivo: *Komplexní monografie*. (L. Martinek: Wilhelm Przeczek.) *Slavica litteraria* 23, 2020, č. 1, s. 122–123.

- POŚPIECH, Jerzy – POŚPIECHOWA, Leokadia: *Opowieść „O Czarnej Księżnej i o chłopskim dzwonie“ Gustawa Morcinka na tle wersji podaniowych i literackich* 13. In: Zeszyty Naukowe WSP w Opolu 10. Historia Literatury. 1969, č. 5, s. 89–110.
- SADZIKOWSKA, Lucyna: „Zwrot ku zwierzętom“ w prozie Gustawa Morcinka. *Rekonesans*. Narracje o Zagładzie 3, 2017, s. 172–188.
- SKAWIŃSKA, Aldona: *Śląskie motywy ludowe w twórczości Gustawa Morcinka*. In: Studia z historii literatury dla dzieci i młodzieży. Red. Wanda Grodzieńska. Warszawa: Instytut Wydawniczy „Nasza Księgarnia“, 1971, s. 203–210.
- SŁAWKOWA, Ewa: *O stylistyce Gustawa Morcinka*. In: W kręgu Gustawa Morcinka. Rozprawy – Szkice – Przyczyunki – Scenariusz filmowy. Eds. Krystyna Heska-Kwaśniewicz – Jan Malicki. Katowice: Śląski Instytut Naukowy, 1992, s. 68–77.
- SŁAWKOWA, Ewa: „Splątany rytm kopalni“. *Uwagi o języku prozy Gustawa Morcinka*. In: Śląskie miscelanea 4, 1994, sv. 6, s. 111–117.
- PINDÓR, Mirosława: *Przywracanie Morcinka zaolziańskiej społeczności... (o realizacjach prozy Morcinka w Scenie Polskiej Těšínskeho divadla)*. In: *Gustaw Morcinek – 120-lecie urodzin*. Eds. Krystyna Heska-Kwaśniewicz – Jacek Lyszczyna. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012, s. 226–241.
- STANICZKOWA, Łucja: *Portret Górnoszlązaka w tekstach literackich i publicystycznych XX-lecia międzywojennego*. Uniwersytet Śląski w Katowicach, 2007. Vedoucí práce prof. dr hab. Ewa Jaskółowa.
- STANICZKOWA, Łucja: *Herosi i „chachary“*. *Portret Górnoszlązaka w literaturze i publicystyce dwudziestolecia międzywojennego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls“, 2009.
- SYNOWIEC, Helena. *Refleksje Gustawa Morcinka o języku na Śląsku*. In: Śląskie Miscellanea 12, 2002, sv. 15, s. 68–75.
- SYNOWIEC, Helena. *Dialekt śląski w refleksjach ks. Emila Szramka i Gustawa Morcinka*. In: *Táž: Śląska ojczyzna polszczyzna z perspektywy edukacyjnej*. Katowice: Sapientia, 2013, s. 64–86.
- ŠTĚPÁN, Ludvík: *Morcinek Gustaw*. In: ŠTĚPÁN, Ludvík et al.: *Slovník polských spisovatelů*. Praha: Libri, 2000, s. 336–337.
- SZEWczyk, Grażyna Barbara: *Niemieckie przekłady prozy Gustawa Morcinka*. In: W kręgu Gustawa Morcinka. Rozprawy – Szkice – Przyczyunki – Scenariusz filmowy. Eds. Krystyna Heska-Kwaśniewicz – Jan Malicki. Katowice: Śląski Instytut Naukowy, 1992, s. 60–67.
- ZAHRADNIK, Stanisław: *Ziemia rodzinna Gustawa Morcinka*. *Poglądy* 11, 1973, č. 24, s. 4–6.
- ZAHRADNIK, Stanisław: *Pod Czantorią – gawędy o ziemi rodzinnej*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk“, 1984, s. 153–165.

Elektronické zdroje

- ENCYKLOPEDIA PWN: Łysek Paweł [cit. 27. 3. 2022]. Dostupné na: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/;3935509>
- POSPÍŠIL, Ivo: *Libor Martinek: Henryk Jasiczek. Monografie*. *Proudy*. Středoevropský časopis pro literární vědu a literaturu 7, 2017, č. 1 [cit. 27. 3. 2022]. Dostupné na: http://www.phil.muni.cz/journal/proudy/filologie/recenze/2017/1/pospisil_inspirujici_monografie.php#articleBegin/

Archivní dokumenty

ZEMSKÝ ARCHIV V OPAVĚ: F IV 17, O, s. 6/193, 78/229. F IV 14, N, s. 100/226, 96/224. KA II 27, Z, s. 128/66. KA II 24, N, s. 66/39.

doc. PhDr. Libor Martinek, Ph.D.

Ústav bohemistiky a knihovnictví
Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Slezská univerzita v Opavě
Masarykova tř. 37, 746 01 Opava, Česká republika
libor.martinek@pf.slu.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

